

SPROG & SAMFUND

Nyt fra
Modersmål-Selskabet
28. årgang nr. 2
Juni 2010

**Indhold: Generalforsamling 3 · Annette Schiøtz 6 · Årsberetning 7 · Disputats om retskrivning 9
Dobbeltformer 10 · Nye bøger 12 · Poul Thomsen 13 · Susse Wold og invitation 16**

Annette Schiøtz sang for til generalforsamlingen.

Majstang

Modersmål-Selskabet markerede 30 årsdagen for sin første generalforsamling med et arrangement i Møstings Hus, der var en harmonisk ramme om generalforsamlingens formalia og en udsøgt scenografi til Annette Schiøtz og hendes foredrag om Aksel Schiøtz' liv og virke. Det var en lystfyldt udgivelse for Selskabet i 1983 at genoptrykke Aksel Schiøtz' klare „Om at synge dansk“, og i Møstings Hus blev der lejlighed til at høre uddrag af Aksel Schiøtz' fortolkninger af sange og romancer. Da dagen tonede ud, var bestyrelsen genvalgt, tre forslag vedtaget og to nye suppleanter valgt ind. Referat og nærmere præsentation inde i bladet.

Næste år udkommer en bog, der på den ene side er den sagligt tørreste og mest faktafyldte og på den anden side den, der sætter flest lidenska-

ber i kog. Det drejer sig naturligvis om Retskrivningsordbogen, der dikterer, hvad der er officiel dansk stavemåde. En af hovedkræfterne bag de tidligere ajourførte udgaver er professor Henrik Galberg Jacobsen, der ned i den mindste detalje ved mest om retskrivning siden den første statslige forkyndelse om stavemåder i 1739. I maj forsvarede Galberg Jacobsen ved Syddansk Universitet sin doktordisputats om dansk retskrivnings historie, og samtidig er disputatsen udkommet på 1.150 sider med stor anerkendelse bag sig fra bedømmelsesudvalget. Der er referat fra begivenheden i dette nummer, hvor også Dansk Sprognavns tidligere formand, Niels Davidsen-Nielsen præsenterer nogle af de indvendinger, han fremførte ex auditorio mod disputatsens holdning til dobbeltformer. Debatten er åbnet. **M.B.**

SPROG & SAMFUND

er medlemsblad for Modersmål-Selskabet og udsendes i 4 numre årligt. Abonnement for ikke-medlemmer 90 kr.
Oplag: 1200 eksemplarer.

BLADUDVALG:

Henrik Munck (formand)
Ingrid Carlsen, Adam Hyllested,
Jørgen Christian Wind Nielsen

ANSVARSHAVENDE REDAKTØR:

Michael Blædel
Lyngfeldtsvej 17,
3300 Frederiksværk
tlf. 47 74 62 61
michael@blaedel.dk

LAYOUT:

Martin Sand Pævatalu

REPRO OG TRYK:

Clausen Offset
ISSN 0108-433 X

Artikler, der offentliggøres i Sprog & Samfund, tegner ikke nødvendigvis Selskabets holdning. Eftertryk tilladt med kildeangivelse.

Modersmål-Selskabet har til formål at virke for bevarelse og udvikling af modersmålet som en grundlæggende forudsætning for dansk kultur og folkestyre. Dette tilstræbes ved:

1. At vække forståelse for betydningen af en klar, udtryksfuld og varieret anvendelse af sproget i tale og skrift – med respekt for dialekterne
2. At formidle kendskab til forskning og uddannelse vedrørende det danske sprog.

Medlemskontingent er 225 kr. årligt, for uddannelsessøgende og pensionister 150 kr. (Portogebyr – udlandet: 50 kr.)

Giro (netbank: reg.nr. 9570) kt.nr. 667 6901
CVR-nr. 7682-4215

Bank: reg.nr. 7853, kontonr. 103 5729

Ny hjemmeside: www.modersmaalselskabet.dk
Gammel hjemmeside: www.modersmaal.dk
Facebook: Modersmål-Selskabet

FORMAND:

Translatør, cand. interpret.
Jørgen Christian Wind Nielsen,
Mylius Erichsens Allé 27, 2900 Hellerup,
tlf. 3962 2720, e-post: jcn@modersmaal.dk

NÆSTFORMAND:

Cand.oecon. Henrik Munck,
tlf. 4495 2243, e-post: hm@modersmaal.dk

KASSERER:

Cand.stat. Kirsten Fenger,
Skandrups Allé 37, Hareskov, 3500 Værløse,
tlf. 4498 1650, e-post: kf@modersmaal.dk

ØVRIGE BESTYRELSE:

Cand.mag. Katrine Bøgh Brixen,
tlf. 2065 8988, e-post: kbb@modersmaal.dk

Kontorassistent Ingrid Carlsen,
tlf. 6095 8802, e-post: ic@modersmaal.dk

Mag.art. Bent Pedersbæk Hansen,
tlf. 3647 4065, e-post: bp@modersmaal.dk

Mag.art. Adam Hyllested,
tlf. 3537 7730, e-post: ah@modersmaal.dk

Cand.mag. Gerda Thastum Leffers,
tlf. 4585 7644, e-post: gtl@modersmaal.dk

Seminarielektor Claus Tilling,
tlf. 3828 6648, e-post: ct@modersmaal.dk

SUPPLEANTER TIL BESTYRELSEN:

Kontorfuldmægtig Jacqueline Erichsen,
e-post: jaerichsen@get2net.dk

Folkeskolelærer Tina Jespersen
e-post: tije@kommunikationogsprog.dk

MODERSMÅL-SELSKABETS SEKRETARIAT:

Pia Wind
tlf. 2621 6782, e-post: sek@modersmaal.dk

Giv os danske ord, klar udtale og dansk sang!

Henrik Munck refererer fra en generalforsamling med livlig debat, stærke krav, fromme ønsker og lutter genvalg

Den 3. maj 2010 var ikke en tilfældigt valgt dato for Modersmål-Selskabets ordinære generalforsamling.

Det var 30-årsdagen for Selskabets første årsmøde, der den gang blev holdt i Nationalmuseets festsal med et dramatisk forløb med flere afstemninger. Også dette års generalforsamling blev en generalforsamling med livlig debat om krav og ønsker, men med udramatisk genvalg af alle de seks bestyrelsesmedlemmer, der var på valg. Som ramme for generalforsamlingen havde bestyrelsen omkostningsbevidst valgt gratis genbrug med egenbetjening af *Møstings Hus* hos Frederiksberg Kommune. Formanden *Jørgen*

Kirsten Olsen debuterede som dirigent.

Chr. Wind Nielsen havde sikret sig en erfaren dirigentkandidat, cand.jur. Kirsten Olsen, som efter sit valg straks kunne give ordet til formanden for aflægelse af bestyrelsens årsberetning. Den kan læses på de følgende sider og blev ved generalforsamlingen suppleret med vægillustrationer visende et årshjul med bestyrelsens arbejdsopgaver samt Selskabets nye hjemmeside og facebookside.

Mens beretningen blev godkendt uden debat, var der stor talelyst, da kasserer *Kirsten Fenger* gennemgik det reviderede årsregnskab for 2009 og forslag til budget for 2011. Efter indtægter på 321.000 kr. og udgifter på 336.000 kr. viste regnskabet et underskud på 15.000 kr., som reducerede egenkapitalen til 182.000 kr. Hovedparten af indtægterne kommer fra tilbagevendende velvillig støtte fra fonde, men kontingetindtægterne på 84.000 kr. i 2009 har vist faldende tendens og var derfor kun budgetteret

Frans Jacobsen fik vedtaget tre forslag.

til 75.000 kr. i 2011. Det nuværende medlemstal er på ca. 500, men adskillige har måttet rykkes for kontingentindbetaling. Bestyrelsen ønsker flere medlemmer, men finder det vanskeligt at få interesserede til at melde sig ind. Flere tilstedeværende var blevet medlemmer via Bogmessen og mente, at det ved en målrettet kampagne rettet mod fx lærere og støttet af en agitationsskilt måtte være muligt at øge medlemstallet. Et medlemsforslag om at sætte kontingentet op blev efter henstilling fra formanden trukket tilbage til fordel for bestyrelsens vedtagne forslag om uændret kontingent i kalenderåret 2011.

Ligesom i 2008 havde medlem *Frans Jacobsen* benyttet sig af adgangen til at indsende forslag

til debat på generalforsamlingen. Det var i år fire aktuelle sproglige temaer, som forslagsstilleren selv kommenterede, mens *Adam Hyllested* svarede på bestyrelsens vegne. Forslagene gav anledning til en livlig debat, der endte med, at generalforsamlingen tilsluttede sig forslag 1-3, mens forslagsstilleren på formandens opfordring trak sit forslag 4 tilbage. Seks af bestyrelsens ni medlemmer var på valg, og alle var villige til genvalg. Da der ikke var andre forslag, blev de seks genvalgt med akklamation, og bestyrelsen fortsætter derfor uændret.

Til de to ledige suppleantpladser nyvalgte *Tina Jespersen*, der er læreruddannet med dansk som linjefag, og *Jacqueline Erichsen*, der har it-erfaring og vil fungere som Selskabets blog-redaktør

Fire medlemsforslag og bestyrelsens svar

1. *Indførelse af taleprøve ved ansættelse som formidlere i licensbetalte medier:* Bestyrelsen kan tilslutte sig, at der rettes henvendelse til DR med opfordring til at følge op på den vedtagne sprogpolitik, der endnu ikke har givet sig synlige udslag.
2. *Fortsat indsats for at anvende danske ord frem for engelske:* Bestyrelsen kan tilslutte sig, at der rettes henvendelse til undervisningsminister og kulturminister med opfordring til, at det indskræpes offentlige myndigheder, at de skal tilstræbe at anvende danske ord frem for engelske.
3. *Henvendelse til DR om at der synges på dansk ved Dansk Melodi Grand Prix:* Bestyrelsen kan tilslutte sig, at der rettes henvendelse herom

Den tidligere formand Bent Pedersbæk blev takket for sit arbejde af den nuværende formand Jørgen Christian Wind Nielsen.

til DR, således som Selskabet gjorde allerede i 2004, da DR indførte tilladelse til at indlevere konkurrencemelodier med engelsk tekst.

4. *Genindførelse af „aa“ i stedet for „å“*: Bestyrelsen kan ikke tilslutte sig forslaget, idet bestyrelsen støtter den gældende valgfrihed.

Foto: Kaj Gøgsig.

De nye suppleanter

Tina Ginnerup Jespersen, 31 år, uddannet skolelærer i 2002 med dansk som hovedfag. Påbegyndte i 2008 kandidatuddannelsen i International Virksomhedskommunikation ved Syddansk Universitet. – Sproget har min helt store interesse, jeg vil gerne være med i arbejdet omkring at skabe større fokus på vigtigheden og mulighederne i at besidde et klart og udtryksfuldt sprog. At jeg i bestyrelsen får udbygget mit netværk med mennesker, der har den samme sproglige interesse som jeg, er bare et stort plus.

Jacqueline Erichsen, 44 år, handels- og kontoruddannet i 1988. – Siden min læretid har jeg arbejdet primært i faglige organisationer, senest i Forbundet Kommunikation og Sprog. Det var herigennem jeg fik kendskab til Modersmål-Selskabet. Da jeg gerne bruger min fritid på frivilligt arbejde og betragter det danske sprog som en vigtig del af vores kulturarv, den er værd at værne om, vil jeg gerne bidrage hertil gennem Modersmål-Selskabet, derfor er jeg medlem.

Hyldest til den danske sanger

AF HENRIK MUNCK

Taget var ved at løfte sig på Møstings gamle Hus på Frederiksberg, da sangeren *Annette Schiøtz* sang for til fællessangene før Modersmål-Selskabets generalforsamling. Med pianisten *Vibeke Wibroe* ved flyglet og en fyldt foredragssal var sangene ramme om Annette Schiøtz' levende, underholdende og personlige fortælling om sin fars dramatiske liv. Der var helt stille, mens der blev afspillet eksempler på Aksel Schiøtz' utrolige tekstudtale ved hans fortolkning af danske sange og romancer, som heldigvis er bevaret for eftertiden gennem et antal af grammofonindspilninger.

Hemmeligheden bag Aksel Schiøtz' succes som sanger skal ifølge hans datter søges helt tilbage i hans opvækst med daglig morgensang i hjemmet og oplæsning af digte, der gav ham et kendskab til den folkelige danske sangskat. Gennem sin sproglige uddannelse kunne han forene indholdet af ordene med en klangfuld og naturlig tekstudtale, der blev til sangkunst. Men der skulle gå seks år, før han kunne blive sangsolist i radioen, fordi han ikke havde den sædvanlige sanguddannelse fra Musikkonservatoriet!

Som medstifter af Modersmål-Selskabet og Selskabets første formand var seminarielektor *Poul Hansen* samtidig en ivrig sanger. I 1983 tog han initiativ til udgivelse af et hæfte med optryk af en artikel fra 1973, hvor sangeren *Aksel Schiøtz* fortæller *Om at synge dansk*. Det danske sprog er ikke blandt de mest sangbare, men med eksempler fra over 40 danske sange anviser Aksel Schiøtz, hvorledes dansk kan synges både tydeligt og klangfuldt. Ved hæftets udgivelse i 1983 var Aksel Schiøtz død i 1975, men hans kone *Gerd Schiøtz* skrev i et forord om hans utrolige sans for sprog og udtale.

Ved 30-årsdagen for Modersmål-Selskabets første årsmøde er det for længst udsolgte hæfte blevet genoptrykt og suppleret med en minibiografi om Aksel Schiøtz. Selskabet havde indbudt hans datter, sangeren *Annette Schiøtz*, til at fortælle om sin fars dramatiske liv fra ung lærer med sangligt gennembrud i 1930'erne til nationalt symbol som *den danske sanger* under besættelsen 1940–1945 indtil katastrofen i 1946 med operation for en svulst på hørenerven og deraf følgende ansigtslammelser.

Gennem ihærdig genoptræning lykkedes det Aksel Schiøtz at genoptage sin sangkarriere med stor international succes, hvor han i årene 1955–1968 fungerede som sangpædagog og professor ved forskellige universiteter i USA og Canada. Men det var kun ved kulturminister *Bodil Kochs* mellemkomst, at han i 1968 kunne vende hjem til en stilling som professor ved Danmarks Lærerhøjskole. Han døde allerede i 1975 kun 68 år gammel af kræft i leveren – måske som følge af behandling med kontraststoffet thorostrast 30 år tidligere. Han ligger begravet på Råbjerg Kirkegård ved Skagen nær familiens sommerbolig i Skiveren. *Gerd Schiøtz* døde den 4. maj 2005 i en alder af 97 år.

Interesserede kan få hæftet *Om at synge dansk* tilsendt ved at indbetale 20 kr. på Modersmål-Selskabets giro kt. 6676901 (kortkode 1) mærket Schiøtz samt navn og adresse.

Årsberetning 2010

AF JØRGEN CHRISTIAN WIND NIELSEN

I sin årsberetning understregede formanden, at Modersmål-Selskabet er en fælles indsats.

På denne dag for 30 år siden, den 3. maj 1980, holdt Modersmål-Selskabet sin første generalforsamling. Dengang i Nationalmuseets Festsal. På samme generalforsamling blev den første Modersmål-Pris uddelt til Poul Thomsen, der var „Dus med dyrene“.

Det stiftende møde i Modersmål-Selskabet fandt sted i november måned 1979. Det markerede vi med et kombineret fødselsdagsarrangement og årbogspræsentation på Borups Højskole den 27. november sidste år.

Blandt talerne var daværende undervisningsminister Bertel Haarder, skuespiller Ghita Nørby, der modtog Modersmål-Prisen i 1998, årbogsskribent og en af stifterne af Modersmål-Sel-

skabet, Tom Høyem, samt Sigrun Øvretveit og Jean Renaud, begge årbogsskribenter.

På Selskabets ordinære generalforsamling den 14. maj sidste år blev det besluttet, at vi skulle henvende os til DR med en opfordring til at bruge danske betegnelser i stedet for engelske. Resultatet af vores henvendelse var en ikke særligt imødekommende automatreaktion fra daværende programdirektør Mette Bock.

Vi skrev også til daværende kulturminister Carina Christensen om medvirken i en kampagne for dansk. Vi fik aldrig noget svar.

Det blev videre besluttet, at Selskabet skal arbejde for større synlighed, blandt andet for at få flere medlemmer. Det er ikke lykkedes endnu, men vi arbejder på det, for eksempel gennem etableringen af en ny hjemmeside og en gruppe på Facebook.

Nogle medlemmer har skrevet læserbreve og underskrevet sig som medlemmer af Modersmål-Selskabet. Det er en sikker vej til synlighed, så bliv ved med det.

Internt i Selskabet har der været en del ændringer. Vi har fået ny kasserer, vi har fået ny sekretær og vi har fået ny formand.

I min præsentationsartikel i Sprog & Samfund nr. 3/2009 oplistede jeg nogle programpunkter under overskriften: Tradition og fornyelse.

Jeg ønskede at fortsætte den eksisterende årscyklus: Generalforsamling med et sprogligt emne i foråret, uddeling af Modersmål-Prisen efter sommerferien, udgivelse af en årbog med tilknyttet arrangement, deltagelse på Bogmessen i Forum i København og som noget nyt: markering af Modersmål-Dagen i februar.

Den 8. september 2009 fik professor Jørn Lund overrakt Modersmål-Prisen i det gamle Radiohus på Rosenørns Allé. Et populært valg. Claus Tilling holdt motivationstalen for Jørn Lund.

Traditionen tro var vi på Bogmessen i København i midten af november. Her er det Ingrid Carlsen, der trækker det store læs.

Årbogen 2009 havde titlen Dansk i verden. Årbogen har været efterspurgt, og der er ikke mange eksemplarer tilbage. Som nævnt blev årbogen præsenteret ved Selskabets 30-års-fødselsdagsarrangement den 27. november. Årbogen belyste gennem 13 indlæg klimaet for det danske sprog i en række lande. Årbogen blev omtalt af Jørn Lund i Politiken.

Den 18. februar i år markerede vi den internationale Modersmål-Dag med et vellykket medlemsarrangement. Ditte Laursen fortalte om digital kommunikation på dansk.

De unge mennesker bruger i dag mere de digitale medier end de trykte. Det er avisernes nedgang i oplagstal et bevis på. Og unge mennesker kommunikerer anderledes end ældre.

I min formandspræsentation skrev jeg videre, at mange af Selskabets medlemmer ikke anvender e-post og internet. Også af denne grund skal vi blive ved med at udgive medlemsbladet Sprog & Samfund i en papirudgave.

Det skal dog nævnes, at alle nyindmeldelser sker elektronisk. Der er ingen tvivl om, at en stigende del af Selskabets medlemmer ”kommer på nettet”.

Jeg så det som en kommende opgave at styrke den elektroniske kommunikation og at få en blog med mulighed for dialog på internettet. Det har vi realiseret nu.

I forlængelse heraf vil jeg også nævne det elektroniske nyhedsbrev ”SprogNyt – sprogpolitisk opdatering”, som vi udsender en gang månedligt til mere end 1.200 adressater. Desuden har Selskabet fået en gruppe på Facebook.

Endelig efterlyste jeg større medlemsinvolvering. Det er lykkedes delvist. Finn Holle har

nemlig tilbudt sig som korrekturlæser på Sprog & Samfund, Jacqueline Erichsen har tilbudt sig som redaktør på vores nye blog, og Tina Jespersen har stillet sig til rådighed som ny suppleant.

Vi ser gerne endnu flere medlemmer tage aktivt del i vores stående udvalg og faste aktiviteter. Senest har bestyrelsesmedlem Adam Hyllested været i DR P1 i en debat om det danske sprog.

Sprogpolitisk har den mest skelsættende begivenhed i det forløbne år været debatten i Folketinget den 10. december 2009. Alle partier bortset fra Dansk Folkeparti stemte for et beslutningsforslag der konkluderede:

»Folketinget konstaterer, at dansk også på de videregående uddannelsesinstitutioner fortsat skal være det samfunds- og kulturbærende sprog i Danmark, idet universiteterne har en dobbeltrolle som både globale aktører og kulturbærende institutioner.

Folketinget understreger vigtigheden af, at universiteterne balancerer begge hensyn uden at gå på kompromis med uddannelseskvaliteten. Det konstateres, at universiteterne har fagligt selvstyre og selv tilrettelægger uddannelsesindhold og undervisning.

Folketinget ønsker at understøtte udviklingen af dansk som videns- og undervisningssprog på universiteterne, bl.a. gennem stadigt fokus på universiteternes sprogstrategier.

Folketinget konstaterer, at regeringen inden udgangen af 2009 offentliggør en rapport om universiteternes sprogstrategier og herefter hvert andet år udarbejder en rapport, et sprogbarometer, om udviklingen i undervisningssproget på universiteterne og sammenhængen med arbejdsmarkedet.

Folketinget opfordrer regeringen til at undersøge fordele og ulemper, herunder økonomi og administration, ved etableringen af et nationalt terminologicerter, som kan understøtte udviklingen af fagsprog og sikre videndeling indbyrdes mellem forskningsmiljøer og det omgivende samfund.«

Rapporten om universiteternes sprogstrategier findes allerede og kan hentes ned fra nettet.

Af folketingsdebattens konklusioner kan det udledes, at der ikke er vilje i Folketinget til at lovgive om sproget på universiteterne. Det kan også udledes, at der ikke for tiden er vilje til at vedtage en egentlig sproglov.

Modersmål-Selskabet har et bredt samarbejde. Med Dansk Sprognævn, med Samrådet for de Litterære Selskaber, med Dansk Lærereforening, med Sprogmuseet, med Språkförsvaret i Sverige,

med Forbundet Kommunikation og Sprog, og med mange andre.

Vores gode venner i Modersmålskredsen måtte desværre indstille deres aktiviteter på grund af mangel på ressourcer.

Til slut vil jeg gerne sige tak til alle der er involveret i Selskabets aktiviteter: Medlemmer, bestyrelse, sekretariat, bog- og bladredaktør, layoutere, designere, bogholderi og revision. Modersmål-Selskabet er og bliver en fælles indsats.

Læs bogen forfra

- Henrik Galberg Jacobsens disputatsforsvar

AF JØRGEN CHRISTIAN WIND NIELSEN

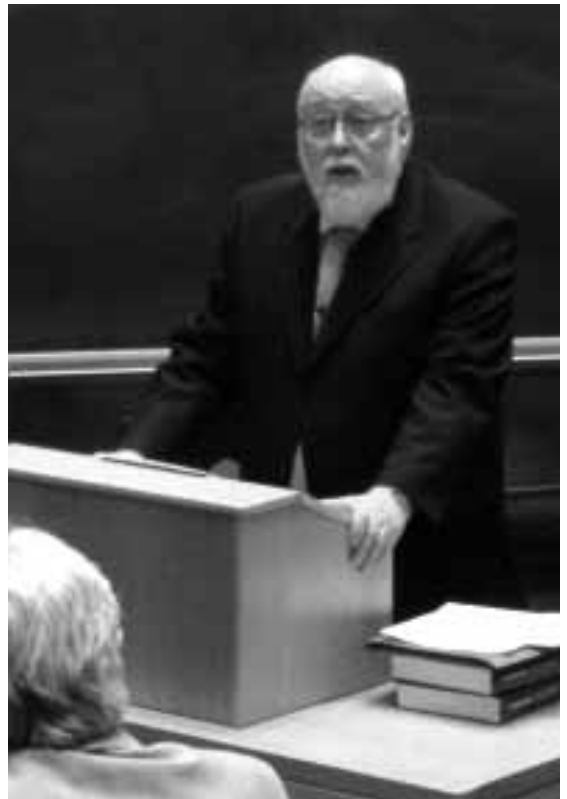
Fredag den 7. maj 2010 forsvarede Henrik Galberg Jacobsen sin doktorafhandling „Ret og Skrift. Officiel dansk retsskrivning 1739–2005“ på 1202 sider, udgivet i serien Dansk Sprognævns skrifter som nr. 42, på Syddansk Universitetsforlag.

PR-arbejdet forud for disputatsforsvaret var i top. Det blev klaret ved, at Henrik Galberg Jacobsen i de store medier distancerede sig fra de kom-maregler, han selv har formuleret og brugt år på at få accepteret.

Forventningerne var tårnhøje på vej til Odense på denne iskolde fredag i maj, forud for Mors Dag. Havde Henrik Galberg Jacobsen X-factor?

Heldigvis blev de faglige forventninger indfriet, men hvor er det dog irriterende og uprofessionelt, når computerne ikke er afprøvet forud for arrangementet, og it-manden går rundt og udskifter kabler midt under forsvaret. Ansvar for det kan naturligvis ikke tilskrives hverken doktoranden eller opponenterne.

Iskoldt var der også i det fyldte lokale. Sprogvidenskab er hot, aircondition er not. Mors Dag vil det

Professor Henrik Galberg Jacobsen præsenterede „Ret og skrift“.

heller ikke blive i auditorium U55. Ikke én kvinde tog ordet under det 5 timer og 15 minutter lange disputatsforsvar, et univers befolket med en doktorand, en dekan, to officielle opponenter og tre ex auditorio opponenter, alle mænd.

Henrik Galberg Jacobsen indledte forsvaret med at opfordre til at læse bogen forfra eller bruge den som opslagsbog. Selv gennemgik han kapitlerne i det store værk bagfra, idet de bageste kapitler indeholder datagrundlag, arkiver, statistikker m.v. til brug for de beskrivende og analyserende afsnit forrest i doktorafhandlingen.

Ifølge resumeet på dansk er formålet med afhandlingen „Ret og Skrift. Officiel dansk retskrivning 1739–2005“ „at give en omfattende og bredt dækkende samlet beskrivelse af officiel dansk retskrivning og dens historie. En sådan samlet og detaljeret fremstilling har ikke tidligere foreligget, og det har været mit sigte med den nu foreliggende afhandling at yde et dokumenteret og nuanceret bidrag til en forståelse af de samfundsmæssige, politiske og sproglige faktorer der har ført til den officielle danske retskrivning i den skikkelse som vi kender den i dag“, skriver Henrik Galberg Jacobsen.

Et tilbagevendende tema under forsvaret var spørgsmålet om lovgivning om retskrivning og or-

tografi. Problemet er at man kan risikere at gøre gode sprogbrugere til lovbyggere fra dag til dag, og dårligere sprogbrugere til standardnormen.

Den mest centrale kritik af afhandlingen var den manglende teoretiske forankring. For hvad betyder fremskridt, tilbageskridt, reform, fornuft og hensigtsmæssighed, når begreberne ikke kan belyses i henhold til en teori. Risikoen er, at ordene bliver individuelle og subjektive. Man må definere de begreber man bruger, for tillid til autoriteter er et dårligt princip i forskning og kan føre til følelsesfilologi.

Henrik Galberg Jacobsen var på det rene med denne kritik, og det var bedømmelsesudvalget også, af hvilken grund det ikke var i tvivl.

Konklusionen lød:

„Henrik Galberg Jacobsen har med sin afhandling

leveret et særdeles omfattende, omhyggeligt udført og ned i detaljen veldokumenteret stykke grundforskning der muliggør megen ny forskning. Der er tale om et fortjenstfuldt arbejde der må blive et standardværk i dansk sprogforskning“ (Indstillingen af 12.8.2009).

Henrik Galberg Jacobsen har med sin afhandling dokumenteret „betydelig videnskabelig indsigt og modenhed“ og med sin afhandling „bragt videnskaben et væsentligt skridt videre“, med bekendtgørelsens ord (par. 3, stk. 2).

Til lykke med denne kraftpræstation!“

Det er da også lidt urimeligt, at vi lingvister skal have lov til at bestemme, bare fordi vi er gode til grammatik og kender det danske vokalsystem.

Henrik Galberg Jacobsen interviewet af Lotte Thorsen i Politiken den 30. april.

Dobbeltformer i retskrivningen

AF NIELS DAVIDSEN-NIELSEN

I Henrik Galberg Jacobsens doktorafhandling om retskrivning er næsten enhver sten blevet vendt. Det gælder også for de såkaldte dobbeltformer, dvs. ord med to eller flere lige korrekte

stavemåder som *resurse/ressource* og *diaré/diare/diarré/diarre*. Dobbeltformer er en af mine kæphesten, så jeg griber lejligheden til at trække den ud af stalden.

Ifølge Galberg bør nyheder i retskrivningen lanceres som valgfri former ved siden af de hidtidige. Hvis Sprognævnet i den retskrivningsordbog der udkommer i 2011, fx indfører stavemåder som *gymnasie* og *auditorie*, bør de gamle stavemåder med *-um* altså bevares, og derved opstår der nye dobbeltformer. Hvis en ortografisk variant efterhånden går af brug, kan den fjernes fra ordbogen. Men den reduktion man opnår derved, er mindre end den tilvækst af nye sideformer som en ajourføring af retskrivningen fører til. I dag er der knyttet en valgfrihed til nærvæd en tiendedel af alle opslag i Retskrivningsordbogen, og det er påfaldende mange.

Baggrunden for de mange dobbeltformer er at der i Retskrivningsordbogen fra 1986 blev indført et stort antal nye valgfriheder, fx *hefte/hæfte*, *remoulade/remulade* og *bagest/bagerst*. Når de gamle stavemåder blev bevaret ved siden af de nye, skyldes det at Sprognævnet ikke ønskede at gøre gode stavere til dårlige stavere: Man måtte tage hensyn til de sprogbrugere der havde gjort en indsats for at lære at stave korrekt. De burde ikke udsættes for at en stavemåde de havde tilegnet sig som korrekt, med et slag blev gjort ukorrekt.

Dette hensyn har jeg en vis forståelse for. Men prisen for at tage det er at retskrivningen bliver mere flimrende end godt er. Prøv selv at slå op i ordbogen under et ord som *virus*, og se hvor mange varianter der angives. Dertil kommer at gruppen af sprogbrugere der irriteres over fornyelser der ikke udløser en dobbeltform, ikke er

den eneste vi skylder at tage hensyn til. Fra de foredrag jeg har holdt, ved jeg at der også eksisterer en gruppe af sprogbrugere der bliver *forvirrede* over de mange tilfaldte varianter. Når de slår et ord op, er det typisk for at få afklaret en usikkerhed, og så forvirres de over at få stukket en vifte ud af lige korrekte stavemåder. En måde at skrive ordet for tynd mave på burde efter disse sprogbrugeres mening være nok.

Hertil kommer at princippet om at lade gamle variantformer glide ud af ordbogen når de ikke længere benyttes, ikke er blevet fulgt i praksis. Stavemåder som *dublant*, *kannevas*, *øjenslyst* og *maniereret* er medtaget den dag i dag. Og hvorfor skal vi stadig trækkes med stavemåder som *cykelen*, *stakkelen* og *middelet*? Former som disse er da for længst udtjente. Da jeg overvejede om nogen overhovedet kunne have gavn af dem, kunne jeg kun komme i tanker om forfattere af festsange og af krydsogtværsgaver.

Det siger sig selv at der må være grænser for hvor meget variation der kan medtages i en *normativ ordbog*. En normativ ordbog er jo ikke en bog der beskriver skriftsproget som det folder sig ud i fuldt flor, men en bog der anfører hvad der er korrekt. Så hvis man ikke skal sætte sig mellem to stole – en foreskrivende og en rent beskrivende – må man acceptere at en del variation ikke kan medtages i en retskrivningsordbog.

Under forsvaret viste det sig at Galberg faktisk var med på at man kan skille sig af med en del af de gamle former, så på det punkt er han altså ikke modstander af en slankere norm. Nye stavemåder er vi med mellemrum nødt til at indføre, men det indebærer ikke at normen skal åbnes.

Hvad afhandlingen som helhed angår, er der næppe tvivl om at den vil vise sig at blive et uundværligt opslagsværk. Man plejer at sige at et fuldt udviklet kultursprog er kendetegnet ved at være *standardiseret*, dvs. grundigt beskrevet i ordbøger, grammatikbøger og fonetikbøger. Sådanne bøger har vi om dansk, og til rækken af dem kan vi nu føje et storværk om dansk ortografi. Vi skylder Henrik Galberg Jacobsen stor tak fordi han har skrevet det.

Jørn Lunds erindringer om hvad han har lært

AF HENRIK MUNCK

Da Jørn Lund den 8. september 2009 takkede for modtagelsen af Modersmål-Prisen 2009 i det gamle Radiohus, fik tilhørerne en forsmag på hans erindringer fra studietiden, der nu kan genfindes i kapitlet *Danskstuderende* i hans andet erindringsbind „Lært“, som omhandler årene 1960–1990. I det første erindringsbind „Hørt“, som udkom i 2008, fortalte han om barndomsårene 1950–1960 i Grenå, indtil han som 13-årig flyttede med forældrene til Lyngby, hvor han kom i Bagsværd Gymnasium. Efter studentereksamen i 1964 begyndte han at studere dansk ved Københavns Universitet, hvor han allerede inden sin cand.mag.-eksamen i 1972 blev ansat i 1968 som undervisningsassistent, og i 1980 fulgte så stillingen som professor i dansk sprog på Danmarks Lærerhøjskole.

Erindringsbindene er præget af, at Jørn Lund har en nærmest fotografisk evne til sprogligt at gengive detaljerede erindringer om både omgivelser og personer. For alle, der har gennemlevet de samme årgange og miljøer, genkalder det ofte glemte erindringer fortalt i et levende sprog. Jørn Lund lægger ikke skjul på sin kritiske holdning til ungdomsoprøret og dets negative følger. I sin opremsning af de mange personer, som han har mødt og arbejdet sammen med, giver han også sine ærlige positive eller negative karakteristikker.

Erindringerne tegner naturligvis også et nuanceret billede af ham selv som utrolig disciplineret og arbejdsom. Dette må også være forklaringen på hans evne og tålmodighed til at gennemføre så store og langvarige projekter som *Dansk Rigmål* (800 sider) sammen med barndoms- og studiekammeraten Lars Brink og *Den Store Danske Udtaleordbog* (1600 sider) inden arbejdet med *Den Store Danske Encyklopædi* (20 bind). Mens de opremsende afsnit med studie- og arbejdsår kan komme til at virke lidt ensformige, bliver der mere liv og perspektiv, når han går på tværs og sammendrager oplevelser og erfaringer. Det gælder bl.a. afsnittene om opgaverne som medlem af Dansk Sprognævn, Det Danske Akademi og Fondet for Dansk-Nordisk Samarbejde.

Inden for sine studier fik Jørn Lund en særlig for-kærlighed for fonetikken, og i afsnittet om *Sproget* afslører han også meget underholdende sine ganske særlige evner til at kunne aflæse sine medmenesker gennem sproget. Det er også i dette afsnit, at han kommenterer det dansk-sproglige selvhvad som en nation af sprogskulere med groft ungdomssprog, utydelig udtale og uddøende dialekter: – *Vi opfatter flere fremmedsprog som kønnere end dansk, og de sprogforeninger, der kan holdes i live, er dem, der kræver stilstand. Men sproget bevæger sig hele tiden!* Og i et følgende afsnit afslører Jørn Lund: – *Når jeg er ude at tale om sproget, foreslår arrangøren ofte med et underfundigt smil til mig, at forsamlingen istemmer „Vort modersmål er dejligt“, og så må jeg igen ligge i med den højbårne jomfru. Det bryder jeg mig ikke om.*

Det fremgår ikke af introduktionen på omslags-siderne, at Jørn Lund har fået Modersmål-Prisen i 2009, men den erindring tilhører jo også først tiden efter 1990.

Inspireret af sit for- og efternavn vælger Jørn Lund ord på fire bogstaver til sine erindringstitler: „Hørt“ om 1950–1960 og „Lært“ om 1960–1990. Skal vi fortsætte bogstavlegen fra konsonanterne H og L til N og vokalerne Æ og Ø til Å og med et „t“ til slut, bliver titlen på hans tredje erindringsbind om tiden efter 1990 måske meget passende „Nået“ – vi får se!

Jørn Lund: Lært. Erindringer 1960–1990. Gyldendal. 176 sider. 175 kr.

Poul Thomsen var den første modtager af Modersmål-Prisen

Ved Modersmål-Selskabets første generalforsamling den 3. maj 1980 fik journalist Poul Thomsen overrakt den nystiftede Modersmål-Pris. Han fik prisen på 5.000 kr. „som anerkendelse og påskønnelse af hans indsats for det danske sprog gennem en klar, udtryksfuld og varieret fortælleform, der fængsler både børn og voksne“, bl.a. i tv-programmet *Dig og dyrene* i Danmarks Radio. – *Jeg har – uden at klappe mig selv for meget på ryggen (det kan man som bekendt brække en arm af!) – modtaget ret mange priser igennem de sidste 30 år – men ingen af dem er jeg så stolt af som Modersmål-Prisen*, siger Poul Thomsen til Sprog & Samfund sammen med en kopi af den takketale, som han kvitterede med, da han for 30 år siden modtog prisen den 3. maj i Nationalmuseets Festsal. Poul Thomsen sagde bl.a.:

– Da den gode nyhed om prisen slap ud i slutningen af marts måned, var jeg sammen med min familie i Sverige for at fiske havørreder. Så vi var i sagens natur langt borte fra alting, også fra danske dagblade og dansk radioavis – så da vi kom hjem, var vi, hvis jeg må bruge det udtryk, ikke spor *prisbevidste*. Men da vi kørte op foran huset ved midnatstid søndag den 30. marts, hang der på porten en seddel fra naboerne: Velkommen hjem fra Sverige – og rigtig hjertelig til lykke, Poul! Du har fået Modersmærke-Prisen! Og nedenunder var der et PS fra nabokonen: Hvor sidder det??

Hanne, som jo kender mig intimt, sagde, at det ku' umuligt passe. Dels havde jeg ingen skøn-

Som vi husker Poul Thomsen fra den tid, da han modtog Modersmål-Prisen. Her med hunden Balder.

hedspletter, som var værd at tale om, og dels mente hun at samfundet trods alt endnu ikke var blevet forskruet nok til at indstifte en pris for modermærker. Men så kom jo opklaringen, da vi kom ind til søndagsaviserne og overraskelsen og glæden og stoltheden og en toldfri „butelje“ fra Sveriges-båden.

Og nu står jeg så her og skal sige tak. Jeg har grublet længe over, hvordan jeg nu sku' få sagt *pænt* tak. En århusiansk ven synes nu ikke, det

ku' være så svært: „Do ka da bare sie *tak for'en, do*“, sagde han. Til sidst forekom det mig alligevel, at opgaven her i dag egentlig er ganske ligetil: For mig drejer det sig om at sige tak til Modersmål-Selskabet – ikke bare for det smukke diplom og de rare penge, men også for et initiativ af den mest vitale betydning. For jeg tror aldrig, der har været et så stort behov for at værne om det danske sprog, som i disse år.

Jeg tænker egentlig ikke så meget på fremmedord, som sniger sig ind over grænsen, ind i sproget – den trafik har altid fundet sted, og sproget er som bekendt en receptiv, fleksibel organisme, som al filologisk purisme til trods må kunne assimilere impulser udefra. Nej, tværtimod tænker jeg på det, som nu udhuler sproget indefra: De fladtrådte vendinger, vulgær-sproget og klicheerne – ik'å? Jeg sy-

nes bestemt ikke, det er spor *fedt mand* – jeg længes efter den dag, hvor vi kan sige *farveller* til alle de udtryk, som i virkeligheden kun udtrykker én ting: Sprogligt armod!

Det er derfor, det er så storartet og så betrygende, at der findes go' folk, som vil arbejde for at bevare og beskytte vort sprog – og at de har kunnet finde sammen i Modersmål-Selskabet. At de også har opfundet en Modersmålspris, føjer jo kun glans til hæder – og at de nu har fundet på at gi' den til mig, er jo simpelthen en genistreg...! Selvfølgelig bli'r jeg glad og stolt, den dag jeg modta'r nobelprisen. Men helt ærligt: Den vil aldrig kunne måle sig med Modersmålsprisen. *Den* er nemlig *dansk* – og det er dejligt! Tak for den...

(uddrag redigeret af Henrik Munck).

Modersmålskredsen lukker

Nogle medlemmer af Modersmål-Selskabet har måske kendt til Modersmålskredsen. Kredsen havde en flot hjemmeside med et domænenavn, der lå meget tæt på Modersmål-Selskabets. Kredsen udgav også bladet Budstikken. Modersmål-Selskabet har løbende samarbejdet og udvekslet informationer med Modersmålskredsen. Nu er Modersmålskredsen imidlertid ophørt med manglende tid og gennemslagskraft som de vigtigste begrundelser. Artiklerne fra Budstikken i årene 2007–2009 vil bliver lagt på det svenske Språkförsvarets hjemmeside, nogle ligger der allerede: <http://www.sprakforsvaret.se/sf/index.php?id=744>

Jørgen Christian Wind Nielsen

Ny Vendsysselsk sangbog

Dialektforeningen „Vendsyssel – Gildet“ holdt reception for 100 fremmødte den 20.april i Vrå Sognegård. Anledningen var præsentationen af den smukke sangbog med foto fra egnen. Forfattere til sangene er bl.a. nuværende formand Kristian Jensen, Niels Hausgaard, Jens Thise, Eigel Jensen, Holger Drachmann, Mette Madsen, Knud Holst og H. C. Andersen. Godsejerfrue Anne Rottbøll fra Børglum Kloster, der er afbildet på sangbogsomslaget, bærede os med sin tilstedeværelse. Vi afprøvede en del af de nye sange under ledsagelse af pianist Poul Erik Jensen inden den efterfølgende generalforsamling. Vendsyssel-Gildet har 830 veloplagte medlemmer, som gerne deltager i ca. 8 årlige arrangementer. Se hjemmesiden: <http://vendsysselgildet.dk/>

Ingrid Carlsen

Nydanske Sprogstudier

Dansk Sprognævn har indgået et samarbejde med NyS. Det står for Nydanske Sprogstudier. Ifølge Sprognævnet er NyS et sprogvidenskabeligt tidskrift skrevet på dansk om dansk sprog. NyS rapporterer om resultater og teoriudvikling i den nyeste sprogforskning. NyS bringer state of the art-artikler om sproglige forskningsretningers aktuelle tilstand og udvikling. NyS bringer formidlende og indførende artikler om nutidens sprogfaglige hovedstrømninger. Dansk Sprognævn vil gerne opfordre til tegning af abonnementer på NyS. Ifølge Dansk Sprognævn har NyS meget at tilbyde dig:

- NyS er skrevet på et højt fagligt niveau. NyS bringer stof fra sprogforskningens frontlinjer og holder dig fagligt opdateret. Artiklerne skrives af forskere og studerende ved universiteter og højere læreanstalter.

- Du kan bruge NyS i din undervisning. De indførende og formidlende artikler er målrettet til studerende på højere niveau, fra begyndende universitetsstuderende og op. Langt de fleste artikler er skrevet og fagfællebedømt af erfarne undervisere.

- Ved at abonnere på NyS bidrager du til at sikre dansk sprog som levende forskningsgenstand og som

videnskabeligt publiceringssprog. NyS medvirker – som dansksproget tidsskrift i den mest prestigøse kategori i Forsknings- og Innovationsstyrelsens bibliometriske forskningsindikator – til opretholdelsen af et forskningsmiljø med dansk sprog som objekt og medie.

NyS er vigtigt for dig! Og din støtte er vigtig for NyS! NyS er ikke finansieret via fondsmidler eller andre former for publiceringspuljer. NyS er afhængig af abonnenter.

NyS udkommer med to numre pr. år. I løssalg koster tidsskriftet 200 kr. inklusive moms, et abonnement (dvs. to numre) koster 300 kr. inklusive moms. Mere information og tegning af abonnement kan ske på: <http://www.dsn.dk/nys>

Måske giver „nydanske“ umiddelbart de forkerte konnotationer, og måske er „state of the art-artikler“ ikke en velvalgt term for et tidsskrift der gerne vil *brande* sig selv på at bidrage til opretholdelsen af et forskningsmiljø med dansk sprog som objekt og medie. Men behovet for tidsskrifter af denne art er jo uomtvisteligt. Redaktionen af Sprog & Samfund modtager gerne anmeldelser af tidsskriftet.

Jørgen Chr. Wind Nielsen

Komik i Pilestræde

Få forbigik det, at dronningen fyldte 70 år i april, og den skrevne og den elektroniske presse mobiliserede i de dage det store kontingent af ekspert-kommentatorer. Danmark har mange eksperter, fordi man herhjemme er ekspert, når man gerne vil udtale sig. Hvad der kan komme ud af det, når sproglig snak og tankens tomhed mødes på skrift, er nedenstående tekst et eksempel på. Den er forfattet af en varmlufts-specialist ved navn Søren Frank, der i Berlingske Tidende den 17. april var fortørnet over, at dronningens fødselsdagsmenu ikke „afspejlede den hjemlige muld“. Menuen var fransk i stedet for dansk, og hvordan agiterer man så for det specifikt danske? Frank skrev: „Man forventer ikke ligefrem cutting edge cuisine fra en institution, som er over 1000 år gammel, så det kommer ikke som en overraskelse, at menuen var relativ old school.“

Det kom heller ikke som en overraskelse, at samme skønskriver lidt længere fremme storanbefalede en hvidvin „med aromaer af kattetis“. Der er ikke langt fra Pilestræde til Pisserenden. **M.B.**

Invitation til prisoverrækkelse

Modersmål-Prisen 2010 overrækkes til Susse Wold

Arrangementet finder sted onsdag den 1. september kl. 17.00
i Jytte Abildstrøms Teater Riddersalen, Allégade 7-9 på Frederiksberg

**Som afslutning på arrangementet serveres en forfriskning
Alle er velkomne**

Noter straks tid og sted – og se frem til en festlig begivenhed med taler til og fra prismodtageren i det gamle teater Riddersalen, der i næsten hundrede år har været en del af det frederiksborgske teaterliv.

Det var her Susse Wold optrådte om natten i 1961 med Ungdommens Teater som Dora i teaterstykket *De Retfærdige* af Albert Camus iscenesat af Bent Mejding, og samme år spillede hun i Helsingør Revyen sammen med Jytte Abildstrøm, der i 1970 overtog ledelsen af Riddersalen

Amanda i teaterstykket *Privatliv*, Josepha i filmen *Sommer i Tyrol* og Gitte Graa i tv-serien *Matador* er tre stjernesrud i en perlerække af roller, der er synonymt med navnet *Susse Wold*. Modersmål-Selskabet giver Modersmål-Prisen 2010 til skuespiller *Susse Wold* som anerkendelse for hendes livslange formidling af det danske sprog i alle sceniske genrer og senest som forfatter til levnedsbekrivelsen *Fremkaldt* ved hendes 70-års fødselsdag. Hun er en fremragende fortolker af bl.a. Karen Blixen og H.C. Andersen, og med sit sproglige talent har hun også optrådt på svensk og engelsk. Som datter af *Marguerite Viby* fik hun tidligt kendskab til teaterlivet, men blev ikke optaget på Det Kgl. Teaters Elevskole. Hun afsluttede sin uddannelse ved Privatteatrenes Elevskole i 1960, hvor hun som elevkammerat mødte *Bent Mejding*. De blev gift i 1983, men forinden havde *Susse Wold* dannet par med skuespilleren *Erik Mørk*, med hvem hun i 1966 fik sønnen *Christian Mørk*. *Erik Mørk* fik Modersmål-Prisen i 1990.

